

Історія / Історія держави: інформаційний вимір

Колєватов О.О.

доцент, к.і.н., доцент кафедри філософії і суспільних наук Чернігівського національного технологічного університету

Україна, м. Чернігів

Ярмаркова торгівля в Слобідсько-Українських військових поселеннях першої третини ХІХ ст.

На час заснування військових поселень кавалерії території, що увійшли до складу Слобідсько-Українських військових поселень, вже були втягнуті в процес розвитку товарно-грошових відносин. Частина селянських і козацьких господарств спеціалізувалась на виробництві тих чи інших видів продукції для ринку, особливо сільськогосподарського виробництва. За описами територій, що потрапили під поселення 2-ї уланської дивізії, можна зробити висновок про те, що промисли і торгівля відігравали значну роль у функціонуванні селянського господарства в цьому регіоні Російської імперії. Вироблена тут продукція реалізовувалася як на місці, так й у великих містах країни.

Створюючи військові поселення, уряд розумів, що їх неможливо повністю ізолювати від зовнішнього світу і тому на території військових округів, крім державних магазинів, були відкриті ярмарки, куди приїжджали зі своїми товарами купці, міщани і представники інших станів. На цих ярмарках торгівля велась як привезеними товарами, так і товарами, виробленими в поселенських господарствах. У свою чергу поселенці на ярмарках і базарах могли придбати мануфактурні, бакалійні, галантерейні та крамарські товари, фаянсовий і скляний посуд, землеробські знаряддя, чоботарські та теслярські вироби, інші види товарів.

Відомості про ярмаркову торгівлю дають певну характеристику розвитку товарно-грошових відносин в округах Слобідсько-Українських військових поселень. У великих селищах влаштовувалося по декілька ярмарок на рік. Так, наприклад, 1828 р. в окрузі Білгородського уланського полку в селищі Артемівському проводилось 3 ярмарки, селищі Юрченковому – 2, селищі Бурлуцькому – 3, слободі Печеніги – 4 ярмарки на рік; в окрузі Чугуївського уланського полку в м. Чугуєві – 7; в окрузі Борисоглібського уланського полку

слободі Андріївці – 4 ярмарки; в окрузі Серпухівського уланського полку слободі Балаклеї – 5; в окрузі Катеринославського кірасирського полку слободі Сватова Лучка – 6, слободі Нижня Дуванка – 2 ярмарки; в окрузі Астраханського кірасирського полку слободі Новотроїцьке – 3, слободі Шульгінці – 3, слободі Боровенькі – 2 ярмарки; в окрузі Глухівського кірасирського полку, слободах Кабанця, Міловатка і Містки – по 3 ярмарки на рік в кожній [1, арк. 19-19 зв., 50-53 зв., 56-60]. Але, на жаль, на цих ярмарках в основному відбувався перепродаж товарів серед самих військових поселенців, що свідчило про слабкість розвитку товарно-грошових відносин в поселених округах.

Про зростання обсягів торгівельної діяльності серед військових поселенців говорить збільшення з кожним роком кількості ярмарок, про що свідчать розпорядження начальника Головного штабу й. і. в. по військовому поселенню про відкриття нових ярмарок на території поселених округів. Тільки у 1831-1832 рр. в Слобідсько-Українських військових поселеннях було відкрито 19 нових ярмарок [2, арк. 4-6 зв.; 3, арк. 2-2 зв., 9-9 зв., 13-13 зв.]. Всього 1831 р. було проведено 107 ярмарок із загальним товарообігом майже 710 тис. руб. сріблом (у поселених округах 2-ї уланської дивізії відбулося 49 ярмарок на 491 тис. руб., а в округах 2-ї кірасирської дивізії – 58 ярмарок на 219 тис. руб.). Найбільше ярмарок було проведено у Білгородському окрузі – 34, а найменше, у трьох інших поселених округах 2-ї уланської дивізії – по 5 у кожному окрузі. Але на ярмарках у поселених округах більшою мірою була розвинута дрібнооптова торгівля продукцією хліборобства і тваринництва, а їхні річні обіги були невеликими (в середньому – біля 6,6 тис. руб.). Так, 1831 р. найбільші товарообіги зафіксовані на ярмарках у Чугуївському поселеному окрузі – 300 тис. руб. (обіг однієї ярмарки сягав 60 тис. руб.), а найменші в Астраханському окрузі – 24 тис. руб. (товарообіг однієї ярмарки тут становив лише 2182 руб.) [4, арк. 68-69 зв.].

Якщо ж говорити про географію руху товарів військових поселенців, то треба відмітити, що вона не була широкою і обмежувалась лише прилеглими губерніями (Слобідсько-Українська, Катеринославська, Курська, землі Війська

Донського) та значними торгівельними центрами (Харків, Курськ, Миколаїв, Полтава, Воронеж, Белгород).

Таким чином, оцінюючи стан ярмаркової торгівлі в першій третині XIX ст. необхідно відзначити, якщо після створення Слобідсько-Українських військових поселень простежується скорочення торгівлі, то після реформування військових поселень в 1826-1827 рр. почався деякий підйом і дещо зросли її обсяги. Про це також свідчить відкриття нових ярмарків на території військових поселень. Але товарообіги ярмаркової торгівлі були невеликими і значно відрізнялися як по полкових поселених округах, так і по дивізіях.

Література

1. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 1353. – Оп. 1. – Спр. 135. – 60 арк.
2. Там само. – Ф. 1326. – Оп. 1. – Спр. 123. – 7 арк.
3. Там само. – Ф. 1352. – Оп. 1. – Спр. 226. – 14 арк.
4. Російський державний військово-історичний архів, м. Москва. – Ф. 405. – Оп. 2. – Спр. 3643. – 90 арк.

Бланк відомостей про автора:

Колєватов Олексій Олександрович

Чернігівський національний технологічний університет

Доцент кафедри філософії і суспільних наук, кандидат історичних наук, доцент
Тема доповіді – Ярмаркова торгівля в Слобідсько-Українських військових поселеннях першої третини ХІХ ст.

Назва секції та підсекції – Історія / Історія держави: інформаційний вимір

Домашня адреса – 14030 м. Чернігів, вул. захисників України, буд. 9а, кв. 207

Тел. 097-401-95-17; ***e-mail*** – aleksk79@ukr.net

Планую заочну участь